

VESNA NOSIĆ

Gimnazija "Matija Mesić"

Naselje Slavonija 1, 8, HR – Slavonski Brod

BRODSKI TEKSTUALNI GRAFITI 2003.–2013.

Članak donosi definicije grafitnih izraza hrvatskih autora, kratki povijesni pregled grafita u Hrvatskoj te vrste osnovnih i kombiniranih formi grafitnih izraza. Izdvojene su i obrađene značajke tekstualne (verbalne) forme grafita, navedena je klasifikacija tekstualne forme grafita, a zatim je dana zbirka brodskih grafita. Građu su zapisivali i skupljali učenici opće Gimnazije "Matija Mesić" u Slavonskom Brodu u vremenskom rasponu od 2003. do 2013. godine. Dio građe prezentiran je javnosti kroz dva projekta.

KLJUČNE RIJEČI: *grafiti, vrste grafita, zbirka brodskih grafita.*

UVOD

Proučavatelji fenomena grafita¹ u Hrvatskoj pojam *grafit* definirali su na različite načine.

Dražen Lalić, povjesničar i teoretičar grafita, definirao je grafite "kao izraze različitih značenja predočene crtanjem, urezivanjem i pisanjem po zidovima i drugim javnim prostorima nenamijenjenima toj svrsi. Oni su neinstitucionalan i neformalan oblik komuniciranja pojedinca i grupa, kako međusobnoga, tako i sa širim društvenim okruženjem."² Definicija pojma grafit sadrži pet odredbenih elemenata:

1. tehniku stvaranja grafita,
2. lokaciju (na kojoj se piše, zidovi i drugi javni prostori),
3. različitost izražajnih značenja grafita ili formu,
4. neformalnost i neinstitucionalnost kao komunikativne aspekte grafita ili komunikacijski model i
5. interakciju između korisnika grafitnog komuniciranja ili komunikacijsku interakciju.³

¹ Riječ *grafit*, prema B. Klaiću, potječe iz grčkog jezika (*grafo* – pišem) odnosno iz talijanskog jezika (*graffito* – natpis uguben u zidu). Usp. Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1982., str. 496.

² Dražen Lalić, Anči Leburic, Nenad Bulat, *Grafiti i subkultura*, Zagreb, NIP Alinea, 1991., str. 35.

³ Stipe Botica "različitost izražajnih značenja grafita" nazvao je formom, "neformalnost i neinstitucionalnost kao komunikativni aspekt grafita" komunikacijskim modelom, a "interakciju između korisnika grafitnog komuniciranja" komunikacijskom interakcijom. Usp. o tom: Stipe Botica, "Grafiti i njihova struktura", *Umjetnost riječi*, Zagreb, 2001., str. 80.

Stipe Botica definirao je pak grafit kao "napisan, urezan, utisnut ili na neki drugi način ostvaren natpis ili crtež na zidu ili nekoj drugoj površini. Riječima i slikama, s pomoću pisaočeg ili nekog drugog sredstva stvaraju se rečenice, parole, slike i figure, najčešće duhovita i zajedljiva sadržaja."⁴

Vlatka Filipčić-Maligec drži da grafite možemo "opisati, prije nego definirati, kao crteže ili natpise na zidovima izvedene kredom, ugljenom ili sprejem, specifičnog likovnog izraza, tipične za subkulturu velikih gradova."⁵

Za Tomislava Šakića grafiti su "natpisi ili crteži na javnim ili privatnim površinama (fasadama, ogradama, zidovima, pločnicima, mostovima, vlakovima, tramvajima i sl.), tj. popularno-kulturna i umjetnička forma koju čini javno vidljiv oblik slike, crteža ili zapisa."⁶

Josip Užarević odredio je grafite kao "verbalne (jezične) natpise, simbole, crteže i slikarije što se različitim sredstvima i načinima nelegalno (nedopušteno) nanose na urbane javne površine."⁷ Uočio je da su "ulice, trgovi, fasade, podzemni prolazi, nadvožnjaci, mostovi (...) stadioni, škole, učenički i studentski domovi, zatvori"⁸ najčešći javni urbani prostori na kojima se ostvaruju grafiti.

SUVREMENI HRVATSKI GRAFITI

Noviji hrvatski grafiti pojavili su se nakon Drugoga svjetskog rata; bile su to "političke parole i ideološke krilatice"⁹. Suvremeni grafiti javili su se 1980-ih godina u Zagrebu, a zatim i u većim hrvatskim gradovima. Nastajali su po uzoru na zapadnoeuropske i američke grafite.¹⁰ U početku su smatrani urbanim vandalizmom jer su pisani na javnim prostorima, kriomice, bez dopuštenja. Kasnije su neki gradovi ozakonili pojedina područja za grafitisku djelatnost koja ponekad prerasta i u tzv. uličnu umjetnost. Na taj način nastaju murali – veliki zidni crteži.

Autori grafita (grafitoskriberi, grafitari, grafiteri) najčešće su mladići, anonimni adolescenti ili skupine adolescenata u urbanim sredinama. Oni žele ostaviti svoj autohtoni trag pobune u beznadnom betonskom gradskom sivilu. Konzumenti grafita (potrošači, recipijenti) su slučajni ili namjerni prolaznici koji ih iščitavaju kao "izlog subkulture"¹¹.

⁴ O. c., str. 79.

⁵ *Grafiti*, Zagreb, Zagrebačka naklada, 2003., str. 199.

⁶ Tomislav Šakić, *Hrvatska književna enciklopedija*, 2. svezak, Čakovec, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2010., str. 31.

⁷ Josip Užarević, *Književni minimalizam*, Zagreb, Disput, 2012., str. 109.

⁸ O. c., str. 110.

⁹ Usp. o tom Zvonimir Mrkonjić, *Tvar kao pamćenje*, Zagreb, Izdanja Antibarbarus, 2006., str. 128.

¹⁰ Suvremeni grafiti su nastali u Philadelphiji 1960-ih godina. U sljedećem desetljeću New York je postao svjetsko sjedište grafitiske djelatnosti, a izvor je hip-hop kultura u rap-glazbi Bronxu.

¹¹ Dražen Lalić, kao i drugi proučavatelji grafita, odredio je grafite kao oblik subkulturnog izražavanja mladih. O. c., str. 36.

OSNOVNE FORME GRAFITA

Grafiti se ostvaruju u nekoliko osnovnih formi. Anči Leburić razlikuje tri vrste osnovnih formi grafitnih izraza:

1. simboličku formu,
2. slikovnu formu i
3. tekstualnu formu.

Pridodala im je i tzv. kombinirane vrste formi grafitnih izraza:

1. simboličko-slikovnu,
2. simboličko-slikovno-tekstualnu,
3. simboličko-tekstualnu i
4. slikovno-tekstualnu.¹²

TEKSTUALNI GRAFITI

Uspjeli tekstualni (tekstni, verbalni) grafiti za Šakića su "svojevrstan suvremeni tip jednostavnih oblika"¹³, što znači da sadrže fakturu "poslovice, dosjetke, vica" pa pršte "od iskričavosti, nadmudrivanja, trpkog humora, samohvala, poruga. Tekstualna oštrica, aforizam, poslovično iskustvo (čisto frazeologizirano) je najvrjednije što imaju grafiti kao jezična struktura."¹⁴

Užarević pak povezuje tekstualne grafite s "književnim minimalističkim žanrovima" kao što su "dosjetka, poslovice, izreka, aforizam, paradoks, psovka, kratka lirski pjesma, bećarac, slogan."¹⁵ Grafiti kao "minimalistički književni oblici, često imaju podlogu u drugim minimalističkim žanrovima – najčešće poslovicama i izrekama, ali isto tako u frazemima, sloganima, najrazličitijim jezičnim klišeima."¹⁶ Ti žanrovi, međutim, doživljavaju u grafitima temeljite promjene pa "poslovice postaju antiposlovice, izreke – antiizreke, frazemi i slogani – antifrazemi i antislogani".

Primjeri svih ovih vrsta grafita zabilježeni su i na "brodskim zidnim novinama".

1. Grafiti-aforizmi

1. Malo nas je, al' smo glupi.
2. Mi o vuku, a oni vuku akcije.

¹² Dražen Lalić, Anči Lovrić, Nenad Bulat, *Grafiti i subkultura*, Zagreb, NIP Alinea, 1991., str. 63. i 64.

¹³ Tomislav Šakić, O. c. str. 33. Jednostavni oblici (mit, legenda, bajka, saga, vic, zagonetka i poslovice) izvorno pripadaju usmenom jezičnom stvaralaštvu.

¹⁴ Stipe Botica, *Suvremeni hrvatski grafiti*, Zagreb, Naklada Pavičić, 2010., str. 393.

¹⁵ Josip Užarević, *Književni minimalizam*, Zagreb, Disput, 2012., str. 114.

¹⁶ O. c., str. 114.

2. Grafiti-poslovice

1. Tko pjeva, zlo misli.
2. Tko rano rani, zarib'o je pijetla.

3. Grafiti-izreke

1. Tko se mača laća, la kukarača.
2. Oko za oko, pasta za zube.

4. Grafiti-frazemi

1. Radimo na crno, trošimo na bijelo.
2. Skupo prodaj svoju kožu.

5. Grafiti-slogani

1. Vaše smeće, naša brigada. Komunalac
2. Bilo kuda, grafit svuda.

6. Grafiti-političke parole

1. Smrt fašizmu, sloboda anarhizmu.
2. Živjela JNA (prekriženo slovo N)

7. Grafiti-paradoksi

1. Bolje biti mrtav pijan, nego mrtav trijezan.
2. Moramo ušutkati one koji su protiv slobode govora.

Grafiti tako, prema Užareviću, postaju "svojevrsan nad-žanr koji ne samo da obuhvaća druge žanrove nego ih i preosmišljuje, modernizira, uvlači ih u medijski nov kontekst – pridajući im tako novo značenje."¹⁷

Novo značenje grafita nastaje trima postupcima: **zamjenom**, **dodavanjem** i **preusmjeravanjem**. Sva tri postupka zabilježena su i u brodskim javnim prostorima.

Grafit *Um caruje, snaga dobro dođe* nastao je **zamjenom** drugog dijela aforizma "Um caruje, snaga klade valja" dok je grafit *Smrt fašizmu, sloboda anarhizmu* inačica političke parole "Smrt fašizmu, sloboda narodu". Reklama "Bilo kuda, Kiki svuda" preinačena je zamjenom jedne riječi u sredini pa grafit glasi *Bilo kuda, grafit svuda*.

Dodavanjem nove riječi, dijela rečenice ili cijele rečenice na početku, u sredini ili na kraju grafita nastaje novi smisao. Grafit *Nije sve u svemu* nastao je dodavanjem prve riječi frazemu "Sve u svemu". Grafit *Um caruje, baja, al' snaga dobro dođe* nastao je dodavanjem dviju riječi u sredini u grafit *Um caruje, snaga dobro dođe*, a grafit *Nemam dlake na jeziku. Prebolio sam sam tifus* nastao je dodavanjem objašnjenja na kraju, čime je postignut apsurdan učinak.

¹⁷ O. c., str. 120.

Preusmjeravanjem se prvotno značenje usmjerava prema nečemu što je potpuno neočekivano, najčešće komično, kao u grafitu *Bolje dva puta ispast glup, nego jednom iz aviona.*

Grafiti su pisani komunikativno, stilski i jezično najčešće nedotjerano. Uspjeli brodski tekstualni grafiti sadrže i stilska izražajna sredstva: epitet (*ponosan, staklen*), eufemizam (*ležati – umrijeti*), asonanciju i aliteraciju (*Mi o vuku, a oni vuku akcije.*), metaforu (*Sabor – zrcalo uspjeha*), metonimiju (*Radimo na crno, trošimo na bijelo.*), personifikaciju (*Akcije govore više od riječi.*), retoričko pitanje (*Jesi li se ikad zapitao tko si?*), elipsu (*Život-Rad-Užas!*), poredbu (*Zubi su ti rijetki kao dijamanti.*), antitezu (*Tko izgubi dobitak, dobije gubitak.*), ironiju (*Država skrbi o nama tako da nam uzima koru kruha.*) i paradoks (*Bolje biti mrtav pijan, nego mrtav trijezan.*).

Grafiti se pišu standardnim hrvatskim jezikom i razgovornim ili kolokvijalnim jezikom te dobnim žargonom, često bez poštivanja pravopisne norme.

KATEGORIJE GRAFITA PREMA SADRŽAJU

Teme hrvatskih grafita su brojne. Dražen Lalić klasificirao ih je prema sadržaju (temi) u sljedeće kategorije:

1. grafiti vezani uz odnos prema životu (svjetonazorski),
2. glazbeni grafiti,
3. grafiti vezani uz školu,
4. grafiti vezani uz alkohol i opojna sredstva,
5. grafiti vezani za grupu i prijateljstvo,
6. grafiti vezani za ljubav i seks (opsceni sadržaji),
7. grafiti vezani uz nasilje,
8. humoristički grafiti,
9. motociklistički (automobilistički) grafiti,
10. nacionalni grafiti,
11. političko-ideološki grafiti,
12. religijski grafiti,
13. sportsko-navijački grafiti,
14. teritorijalni grafiti i
15. ostali grafiti.¹⁸

U svakoj navedenoj kategoriji zrcali se suvremena hrvatska društvena stvarnost.

¹⁸ Dražen Lalić, O. c., str. 62. i 63.

BRODSKI TEKSTUALNI GRAFITI 2003.-2013. (IZBOR)

Autori brodskih grafita slijedili su iskustva značajnijih hrvatskih autora i koristili su se njima.

1. Grafiti vezani uz određeni odnos prema životu (svjetonazorski)

1. *Jesi li u trendu? (Provjeri.)*
Jesi kupio novi album Green Daya?
Jesi li kupio novi bedž?
Jesi li stavio prišivku?
Jesu li napisao svoj blog?
Jesi li se ikad zapitao tko si?
2. *Bolje imat, nego ne imat!!!*
3. *Kulturan sam, ministar sam; u ogledalu se gledam: pošten čovjek!?*
4. *Obična je laž da postoje rasisti i rase!*
5. *Život – Rad – Užas! (na Zavodu za zapošljavanje)*
6. *Skupo prodaj svoju kožu.*
7. *You don't need planning permission to build castles in the sky. Mila (Ne trebaš građevinsku dozvolu za izgradnju dvorca na nebu.)*
8. *U raju je lijepo, ali u paklu je prava ekipa.*

2. Glazbeni grafiti

1. *Punk punkerima, šminka šminkerima!*
2. *Ne slušajte narodnjake. Umrite prirodnom smrću.*
3. *S pojačalom smo jači.*
4. *Punk's not dead.*
5. *Tko pjeva, zlo misli.*
6. *Samo nemoj po glavi, družo plavi...*
7. *Janis Joplin*
8. *Jimi Hendrix*
9. *Rock and roll*
10. *All is Rock'n'roll.*
11. *Azra*
12. *Parni valjak*

3. Grafiti vezani uz školu

1. *Ako je škola kruh života, onda živjela glad!*
2. *Ja sam kralj brašna.*
3. *2+2=5 za ekstremno velike vrijednosti broja 2*
4. *Ivica Kičmanović – the bitanga*
5. *Đuka Begović – the bećar.*

4. Grafiti vezani uz alkohol i opojna sredstva

1. *Besplatno piće ljudima starijim od 80 godina.*
2. *Radimo na crno, trošimo na bijelo.*
3. *Đurđa, daj četiri Pana i Zakon o navijačima!*
4. *Hrana je navika; piće drži čovjeka.*
5. *Trava je zakon!*
6. *Izmislite lizalicu od marihuane.*
7. *Pošto gram heroina?*
8. *Pošto jedan gram kokaina?*
9. *Neki piju od tuge, neki od radosti, a ja od jutra.*
10. *Pio na litre, umro od kapi.*
11. *Legalizirajte marihuanu.*
12. *Dida travu sadija, tata travu sušija, ja je pušija.*
13. *Bolje biti pijan, nego star 70 godina.*

5. Grafiti vezani uz grupu i prijateljstvo

1. *Malo nas je, al' smo glupi.*
2. *Ulazim u dom k'o upecani som.*
3. *Brak je ono što dolazi poslije života, a prije smrti.*

6. Grafiti vezani za ljubav

1. *Ljubav je važna bez obzira na agregatno stanje.*
2. *Ivana, još uvijek te volim najviše, najviše na svijetu! Tvoj Coflek*

7. Grafiti vezani uz nasilje

1. *Stop nasilju nad ženama!*
2. *Jel' jasno, družje?*
3. *K'o je istuk'o malog Ivicu?*
4. *Otpor, stoko!*
5. *You hit me, we hit you!*
6. *Oko za oko, zub za zub!*
7. *Tko mene kruhom, ja njega puškom.*
8. *Zamislite da organiziraju rat, a da nitko ne dođe!?*
9. *Hrana, a ne oružje!*
10. *Kontra mraku, kontra sili!*
11. *Dole represija!*
12. *Muriji hvala za rast stope kriminala.*
13. *Oko za oko, pasta za zube.*

8. Humoristički grafiti

1. *Primam mito vrlo povoljno.*
2. *Tko izgubi dobitak, dobije gubitak.*
3. *Nekad sam bio neodlučan... A možda i nisam?!*
4. *Nisam se džabe popeo na vrh hranidbenog lanca da bih bio vegetarijanac.*
5. *Prodajem kuću na klizištu za malo kuna; nije puno prešla.*
6. *Tko je glup, nije pametan! (zakon prirode)*
7. *Popravljam hrenovke.*
8. *Bolje jesti nego pâsti.*
9. *Naporan rad se isplati kasnije. Lijenost se isplati sad.*
10. *Dole lift!*
11. *Aljeti Azimi*
12. *Popravljam hrenovke & gebisove.*
13. *Bolje dva puta ispast glup, nego jednom iz aviona.*
14. *Ako novac ne donosi sreću, onda mi ga vratite.*
15. *Vlažnost je bit mokrine! Platon*
16. *Bolje biti mrtav pijan, nego mrtav trijezan!*
17. *Zubi su ti rijetki kao dijamanti.*
18. *Ovdje leži, a ne bježi. (umro 1860.)*
19. *Marihuana je zakon! Dopisano: Sataraš je zakon!*
20. *Tko rano rani, zarib'o je pijetla.*
21. *Čobane, vrati se! Tvoje ovce ne mogu bez tebe.*
22. *El Paso Ganjak*
23. *Hrvatska danas. Umro je pošteni Hrvat. Obdukcijom će se utvrditi od čega je živio.*
24. *Vozim se samo jednu stanicu. Ameba*
25. *Nemam dlake na jeziku. Prebolio sam tifus.*
26. *Radi od otvaranja do zatvaranja.*

9. Motociklistički (automobilistički) grafiti

1. *Bikers*
2. *Motobikers susret Slavonski Brod*
3. *Biker's susret*
4. *Moto susret Slavonski Brod*
5. *Mega biker's susret*
6. *Motorijada SB*

10. Nacionalni grafiti

1. *Tiho će Sava teći,
cijelom će svijetu reći:
ja čuvam hrvatski rod,
ponosni Slavonski Brod.*
2. *Zbog vas zora sviće,
zbog vas dan se budi.
Hvala vam na svemu,
slobodni smo ljudi!*
3. *Nikad se zaboravit neće,
lica straha, izgubljene sreće,
nijedna bomba, nijedna granata,
nijedna suza u oku Hrvata!*
4. *U čast generalu!*
5. *Ime mu je Ante, prezime mu znate.*
6. *Ante Gotovina – heroj, a ne zločinac!*
7. *Generale, čekamo zapovijed!*
8. *18.11.2001. Vukovar 18.11.2011.*
9. *Nema predaje!*
10. *Vukovar – nepokoreni grad!*
11. *Vukovar – hrvatski ponos, srpska sramota!*
12. *Sjećamo se sve ranjene i poginule djece u Domovinskom ratu.*
13. *Ne trebamo ispriku, već istinu o nestalima.*

11. Političko-ideološki grafiti

1. *Smrt fašizmu, sloboda narodu!*
2. *Smrt fašizmu, sloboda anarhizmu!*
3. *Živjela JNA. (prekriženo slovo N)*
4. *Kad se ugasi svjetlo, svi smo crni.*
5. *Moramo ušutkati one koji su protiv slobode govora.*
6. *Smrt nacističkim simpatizerima!*
7. *Smeće u smeće (Stilizirana figura čovjeka baca njemačku svastiku u koš za smeće. Kasnije preko njemačke svastike napisano slovo U.)*
8. *Vi imate moć, mi imamo noć.*
9. *Kad bi izbori išta mijenjali, bili bi ilegalni.*
10. *Država skrbi o nama tako da nam uzima koru kruha.*
11. *Između morala i kriminala*
12. *Hrana – pravo, a ne privilegija.*
13. *Mi o vuku, a oni vuku akcije.*
14. *Akcije govore više od riječi.*

15. *Vratite nam radna mjesta!*
16. *Sabor – zrcalo uspjeha*

12. Religijski grafiti

1. *Sveti Ante, ako si u stanju, uzmi Stipu i vrati nam Franju.*
2. *Sveti Ante, da se mene pita, uzmi oba i vrati nam Tita.*
3. *Isus*

13. Sportsko-navijački grafiti

1. *Sportom protiv znanja*
2. *Volim te, mama, al' ne više od Dinama.*
3. *Bog je stvorio čovjeka, a Zadar košarku.*
4. *Mamiću, odlazi!*
5. *Nije najbolji Pele, nego Maradona.*
6. *Dinamo – svetinja*
7. *BBB SB*
8. *Dinamo BBB*
9. *Josip Kuže – jedan od nas*
10. *Torcida uz navijače sa zabranom*
11. *Samo je jedna Torcida.*
12. *I kad gube i kad tuku, uvik virni svom Hajduku.*
13. *Za Dinamo bez mafije*
14. *BBB – budale bez budućnosti*

14. Teritorijalni grafiti

1. *Ne bojte se Balkana.*
2. *Dobro došli u grad brlog predstavnica!*
3. *Wampir City voli pity.*
4. *Not welcome to Wampir City.*
5. *Stari ruzinavi Brod*

15. Ostali grafiti

1. *Nek neko nešto napiše na zidu da mogu čitat.*
2. *Sviježe okrečito. Ne šaraj!*
3. *Uvijek me uhvate dok pišem po zi*
4. *Super okrečito!*
5. *Ovo sam ja napis'o.*
6. *Kakav je to zid na kojem ništa ne piše?*
7. *Džabe ste krečili!*
8. *Ne ostavljajte ništa nedovrš*

9. *Uvijek me uhvate dok pišem graf*
10. *Ako ćete šarati, šarajte!*
11. *Dobra vam fasada.*
12. *Čabe ste krečili. Dopisano: Čabe si se ti školovao.*
13. *Što ih više šarate, to ih više ima.*
14. *Bilo kuda, grafit svuda.*
15. *Ne prevrći korito.*
16. *Ovoliko se nisam ubio ni za Novu godinu.*
17. *Ja sam sretan!!!*
18. *Danas je sutra od jučer od sutra od prekjučer.*
19. *Skejtanje nije zločin!*
20. *Vaše smeće, naša briga. Komunalac. Dopisano: Vaše smeće, naše smeće. Romi*
21. *Svaki pravi drot konzumira krofne.*
22. *Imaš li cigaru?*
23. *Tko se mača lača, la kukarača.*
24. *Mama ti je olovka.*
25. *Tko rano rani, ima podočnjake.*
26. *Ja sam ovakav rođen, a koje je tvoje opravdanje?*
27. *Za tebe uvijek mora biti, a meni kako bude!*
28. *Kad umrem, otići ću u raj jer sam živio u paklu!*
29. *U raju je lijepo, ali u paklu je ekipa.*
30. *Sam sam, sam.*
31. *Sudbina junaka je da bude progonjen.*
32. *Kad bi klaonice imale staklene zidove, svi bi ljudi bili vegetarijanci.*
33. *No jobs, no schools, no problems!*
34. *Nove i najbolje hrvatske novine – "Mrak novine"!*
35. *Pepeljuga se udala radi love.*
36. *Prosperitet Strasse*
37. *Najveća mala ulica na svijetu*
38. *El Paso Ganjak*
39. *Sretna nova 1949.!*
40. *Jel' vi mislite da smo mi normalni?*
41. *Nije sve u svemu.*
42. *Um caruje, snaga dobro dođe.*
43. *Um caruje, baja, al' snaga dobro dođe.*
44. *Svačijim žilama teče crvena krv.*

Suvremena brodska grafitna produkcija ostvarena je u tri osnovne forme te u kombiniranim vrstama formi; najzastupljenije su slikovna i tekstualna forma.

Impresivna slikovna forma ostvarena je na pročelju Osnovne škole "Ivana Brlić-Mažuranić", na dvorišnom zidu Osnovne škole "Ivan Goran Kovačić" i na dvorišnim zidovima Industrijsko-obrtničke škole, na Šetalištu braće Radić (gradski kej) te na podvožnjaku u Kumičićevoj ulici. Simbolička forma (prazno srce, srce s imenima zaljubljenika, srce sa strjelicom, križ i dr.) zastupljena je u cijelom gradu.

Tekstualna forma također je ostvarena u cijelom gradu, ponajviše na stambenim zgradama u gradskim naseljima. Najzanimljiviji grafiti napisani su u maloj neimenovanoj ulici-prolazu koji vodi od ulice J. J. Strossmayera do gradske tržnice. Anonimni autori grafita nadjenuli su joj (i zapisali) različita imena: *Najveća mala ulica na svijetu*, *Prosperitet Strasse* i *El Paso Ganjak*. Brodski tekstualni grafiti ispisani su u širokom rasponu tema sprejevima, bojama i flomasterima.

Mnogobrojni grafiti izraz su anonimne i neformalne, ali očito dinamične brodske grafitne scene.

ZAKLJUČAK

Građu o grafitima skupljali su i zapisivali učenici opće Gimnazije "Matija Mesić" u Slavonskom Brodu od 2003. do 2013. godine. Dio građe dosad je prezentiran javnosti kroz dva školska projekta.

Osnovne značajke grafita su brzina nastanka, anonimnost, nelegalnost, sažeta forma i kratkoća trajanja. Grafiti, dakle, brzo nastaju i brzo nestaju. No, jednom su ipak bili zapisani i neko vrijeme trajali – sili vremena usprkos!

LITERATURA

- Botić, Stipe. 2001. "Grafiti i njihova struktura". *Umjetnost riječi* XLV: 79-88.
- Botić, Stipe. 2010. *Suvremeni hrvatski grafiti*. Zagreb: Naklada Pavičić.
- Grafiti*. 2003. Zagreb: Zagrebačka naklada.
- Hrvatska književna enciklopedija*, sv. 2. 2010. Čakovec: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Klarić, Bratoljub. 1982. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Lalić, Dražen, Leburčić, Anči, Bulat, Nenad. 1991. *Grafiti i subkultura*. Zagreb: Alinea.
- Užarević, Josip. 2012. *Književni minimalizam*. Zagreb: Disput.

TEXTUAL GRAFFITI IN SLAVONSKI BROD FROM 2003 TO 2013

The article covers the definitions of graffiti expressions by Croatian authors, a brief history of graffiti in Croatia and the basic and combined forms of graffiti expressions. The features of textual (verbal) forms are singled out and analysed, the textual forms of the graffiti are classified and a collection of the graffiti from Slavonski Brod is given. The material was collected and recorded by students of the General Grammar School Matija Mesić from 2002 to 2012. Part of the material has been presented to the public through two projects.

KEY WORDS: *graffiti, forms of graffiti expressions, collection of Slavonski Brod graffiti.*